

VEREENIGING
TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP.
1895-1896.

Vergadering van Vrijdag 28 Februari 1896,

's avonds half acht uren,

Voorzitter : Generaal NETSCHER.

Aan de orde is de ballotage van candidaten.

De VOORZITTER verzoekt de heeren van Andel en van Dam van Isselt met hem het bureau van stemopneming te willen uitmaken.

De uitslag der stemming is, dat met algemeene stemmen tot leden worden toegelaten de heeren : C. J. van der Hegge Spijs, luit. ter zee 2e klasse en J. van Rinkhuijzen, 1e luit. der cavalerie, te 's-Gravenhage; K. Koning en J. P. van Lier, beiden 2e luit. der infanterie, te Amsterdam; J. G. Pabst, 2e luit. der cavalerie, te Deventer; M. de Wilde, 2e luit. der infanterie N.-I. leger, te Haarlem; S. D. van der Spek, 2e luit. der infanterie N.-I. leger, te Rotterdam. En in Ned.-Indië : A. J. Ensink, 2e luit. der infanterie.

De VOORZITTER dankt de heeren van het stembureau voor de door hen volbrachte taak.

Aan de orde is de voordracht van den heer A. Hoogeboom, kapitein der infanterie, hoofd van onderwijs aan de Koninklijke Militaire Akademie, over **Onderwijsbelangen.**

De heer HOOGEBOOM :

Mijne Heeren !

Toen ik onlangs, in September, zeer onverwachts het verzoek ontving van het bestuur dezer Vereeniging, om een spreekbeurt in uw midden te vervullen, heb ik geen oogenblik gearzeld om aan die vereerende uitnoodiging gevolg te geven, niet om de bloeiende Vereeniging, die een zeer aanzienlijk deel van het Nederlandsche en het Nederlandsch-Indische officierskorps vertegenwoordigt, ter hulp te snellen, gedachtig aan het dreigende memento mori, dat haar door een der persorganen als een banvloek naar het hoofd werd geslingerd, maar omdat ik vermeen, dat een ieder, die ruim 15 jaren lid is dezer Vereeniging, en dus veel, zeer veel van anderen heeft genoten, zich voor die roepstem niet doof mag houden, maar alle krachten, die hem verleend zijn, moet inspannen, om zoo mogelijk een gedeelte dier schuld te delgen. Moeilijk echter was het, vooral tengevolge van mijne bezigheden, binnen enkele dagen een nauwkeurig afgebakend onderwerp vast te stellen, waarop ik uwe aandacht zou wenschen te vestigen; vandaar dan ook dat ik mij moest vergenoegen slechts in algemeene trekken aan te geven, dat ik eenige onderwijsbelangen wenschte te bespreken, waardoor voor mij het voordeel werd verkregen mij te bewegen op een wel is waar menigmaal door uitnemende personen met vasten gang betreden terrein, doch tevens op een veld, uitgestrekt genoeg om niet op minder gewenschte wijze in herhalingen te vervallen; een veld, waarin nog schatten nageenough aan de oppervlakte zijn bedolven, zoodat zelfs een zwakke hand die gedeeltelijk kan blootleggen, het aan anderen overlatende de aangevangen ontginning te voltooien, ingeval die arbeid der moeite blijkt te loonen.

Ik zal het niet wagen u nogmaals te vergasten op de geschiedenis van ons militair onderwijs, een onderwerp, dat door zooveel bekwame mannen, die hunne sporen op pedagogisch gebied reeds hadden verdiend, in deze Vereeniging aan de orde is gebracht.

Zooals u allen in hoofdtrekken moet bekend zijn, is door

de Wet van 21 Juli 1890 de opleiding van jonge lieden tot officier geregeld en verzekerd, en is tevens opnieuw de inrichting georganiseerd, waaraan de Staat voor zijne officieren de gelegenheid opent om zich in algemeen krijgskundige richting te ontwikkelen, zich te vormen tot hoogere troepenleiders of voor den dienst bij den Generalen Staf te bekwamen.

De opleiding tot officier is thans slechts toevertrouwd aan twee inrichtingen van militair onderwijs, met name de Koninklijke Militaire Akademie, die hare leerlingen trekt zoowel uit eene militaire voorbereidende school als uit de burgermaatshappij en den hoofdcursus, bestemd tot vorming van officieren der infanterie en voor de militaire administratie, die zich uitsluitend recruteert uit de cursussen der korpsen. Laat ons hopen, dat beide vakscholen in de toekomst zich ongestoord zullen ontwikkelen, en — met Nathan der Weise — »dass der Vater die Tyrannei des einen Rings niemals in seinem Hause dulden wollen»; overtuigd dat geen enkele inrichting van onderwijs ons een dosis positieve kennis op de militaire loopbaan kan medegeven, voldoende om de eervolle, doch zware en verantwoordelijke taak te doen vervullen, die ons mogelijk reeds morgen, wellicht eerst na twintig of meer jaren op de schouders kan worden gelegd, een taak, die van ons allen zonder onderscheid, ook nadat de officiersrang bereikt is, een met ernst aangevangen en met onverdroten ijver voortgezette studie eischt, om met onze strijdkrachten van onvoldoend gehalte de eer van ons dierbaar vaderland hoog te kunnen houden, althans zoo hoog mogelijk.

Het is mijn voornemen niet die regeling nader te beschouwen, omdat het m. i. ontijdig zijn zou nu reeds een oordeel te vellen over de jongste wet op het militair onderwijs, welke feitelijk eerst een begin van uitvoering heeft doorleefd.

Toch zijn er velen, vooral in de onmiddellijke omgeving der K. M. A., die tegen zulk een oordeel niet opzien, vooral velen, die weinig heil verwachten van de kortelings opgerichte cadettenschool. Deze laatsten zou ik wellicht kunnen troosten door op te merken, dat nagenoeg alle buitenlandsche krijgsscholen of daarmede gelijk te stellen inrichtingen van onderwijs,

nog geheel of gedeeltelijk hunne leerlingen uit een of meer cadettenscholen trekken; men vindt er een aantal in Duitschland, o. a. een te München met 6jarigen en een te Dresden met 5jarigen cursus; men vindt er nog in Oostenrijk, in Italië, in Portugal en in Frankrijk — hier o. a. het *prytannée militaire* met 7jarigen cursus —; men vindt er eindelijk in Rusland alleen nog 22, insgelijks met 7jarigen cursus, die zich dus bijna uit kinderen recruteeren. Dat die scholen geen nitvinding zijn van den laatsten tijd, kunnen de geschiedboeken getuigen van de ridderacademie, kort na den zevenjarigen oorlog door Frederik den Groote opgericht, zoowel als die der genie-academie, door Frederik Wilhelm II te Potsdam gesticht. Beide inrichtingen namen hunne leerlingen hoofdzakelijk van de Berlijnsche cadettenscholen over.

Hoewel ik dus Uwe aandacht niet vraag voor een beschouwing der wet van '90, het oordeel daarover aan de toekomst overlatende, kan ik toch niet nalaten mijn leedwezen uit te drukken, dat aan de cadetten te Breda veel wordt onthouden, nl. onderwijs in talen. Ik weet wel, te dien opzichte staat een leerling, die met gunstig gevolg het eind-examen eener hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus heeft afgelegd of het taal- en letterkundig onderwijs van de cadettenschool gevolgd heeft, op een geheel ander standpunt als b.v. een aspirant voor den hoofdcursus, maar ik vermeen toch te kunnen beweren, dat wanneer op ongeveer 17 à 18-jarigen leeftijd het onderwijs in talen wordt gestaakt, de verkregen kennis al zeer spoedig vervloet. Ik weet wel, dat bij ons in vele vakscholen de levende talen niet meer bestudeerd worden, met name bij nagenoeg elke academische opleiding, zooals bij de vorming van jonge rechtsgeleerden, medici, ingenieurs enz., doch ik weet ook, dat een officier door zijne positie zich in elken kring met gemak moet kunnen bewegen en menigmaal met buitenlandsche kameraden in aanraking komen kan. Die oplettend toeziet, kan helaas opmerken, dat de meeste onzer officieren zich terugtrekken, zoodra een vreemdeling zich in hunne nabijheid vertoont; dat vooral later menige chef, door den nood gedrongen zoo iemand te woord te staan of officieel toe te spreken, zeer verheugd is

wanneer hij de zitting kan ophellen. De zeer gunstige uitzonderingen kunnen bijna geteld worden. Ik heb nagenoeg geen enkelen aspirant voor de Hoogere Krijgsschool ontmoet, die niet als een berg opzag tegen de zeer billijke eischen aan het examen in talen gesteld.

Is het dus onbetwistbaar, dat het taalonderwijs goede vruchten voor de practijk van het dagelijksch leven kan afwerpen, niet minder waar is het, dat zulk een onderwijs krachtig medewerkt in ethischen, zoowel als in aesthetischen zin. »Die »Rhetorik, als die Lehre vom Stil, im weitesten Sinne, ist »ein höchst wirksames Bildungsmoment,» zegt de bekende Raschendorfer, »indem sie die Angemessenheit des Ausdrucks, die Uebereinstimmung desselben mit der Natur des Thema fordert und lehrt. . . Und auf diesen beruht aller Tact, dieses wesentliche Attribut des Officiers» 1). Laat ons bovendien niet vergeten, dat het niet alleen op onzen weg ligt kennis en wetenschap aan te kweken, maar ook om menschen, karakters te vormen; aan het moreele element moet dagelijks meer aandacht worden geschonken; kennis van het menschelijk gemoed is ons — 't kan niet geloofend worden — onontbeerlijk. Welnu, laten wij dan onze leerlingen de meesterwerken niet onthouden der groote geesten, der besten van ons geslacht, die de diepste diepten van 's menschen gemoed met vaste hand peilen, en de geheimste schuilhoeken zelfs voor het ongecoëfend oog blootleggen. Laten wij hun hart sneller doen kloppen voor den Cid, hun waarschuwen voor Tartuffe, wiens afstammelingen nog niet zijn uitgestorven.

Is daarvoor geen tijd, wat ik zoo grif niet zou kunnen toeven, dan in elk geval eenige conversatielessen, mits gegeven door bij uitstek geschikte personen, ware causeurs. Een bepaling als die voor de militaire academie te Wiener-Neustadt, in 1752 opgericht: »Die Verkehrs- und Unterhaltungssprache der Schüler untereinander und während der Mahlzeiten soll abwechselnd die lateinische, italiënische, französische und böhmische sein,» klinkt in onze ooren grappig en buitensporig

1) Organ M. W. V. 1891, blz. 259.

overdreven, doch kan ons toch nog een goede fingerwijzing geven. 1)

Laat de wet van '90 alzoo nog iets to wenschen over, zoo brengt zij daarentegen het niet genoeg te waardeeren voordeel, dat zij de practische opleiding der cadetten op deugdelijke wijze in bescherming neemt. De jaarlijksche detachering bij de korpsen, *mits consequent doorgevoerd*, stelt den aanstaanden officier in de gelegenheid den soldaat, het voorwerp zijner toekomstige zorg, in al zijne eigenaardigheden, zijne nooden en behoeften, zijn karakter en levenswijze te leeren kennen, en, — ik ben er zeker van — op prijs te leeren stellen; een der eerste voorwaarden om later met vaste hand een strenge doch rechtvaardige tucht te kunnen oefenen. De cadet zal menschenkennis opdoen en ontwaren, dat er in alle kazernes ongetwijfeld veel huist wat afkeuring verdient, maar meer, oneindig meer, wat tot navolging noopt. De eenvoud en de bereidwilligheid van den Nederlandschen milicien zullen hem treffen, diens trouw en plichtsbesef hem tot nadenken stemmen. Het samenwonen met den troep in een ondergeschikten graad, zal zijn oog oefenen, om later met scherp blik het kwade te kunnen ontwaren en uitroeien, wellicht zelfs voor een deel te voorkomen. De middelen om orde en tucht te onderhouden, nemen door het samenwonen met den troep tastbare vormen aan, vormen, die niet alleen tot zijn verstand, maar ook tot zijn gemoed spreken.

Hij zal het lagere kader in al zijn doen en laten leeren kennen, zien wat een goed korporaal is of zijn kan. De overtuiging zal zich bij hem vestigen, dat juist het samenwonen van dien korporaal met zijne ondergeschikten een groote mate van tact vereischt om het gezag te kunnen handhaven, zonder den teugel onafgebroken aan te houden. Hij zal leeren beseffen, dat

1) Aan de Ecole militaire belge werd in 1887 het aantal taallessen van het 1e studiejaar der art. en genie gebracht van 31 op 80, dat van het 2e studiejaar van 26 op 80. Het taalonderwijs van de cadetten der infanterie en cavalerie werd op gelijke wijze uitgebreid; bovendien werd met deze cadetten 53 uur aan letterkunde gewijd. *Histoire de l'Ecole militaire belge* par V. Deguise. Bruxelles, 1895, blz. 224, 225 en 233.

juist de deugdelijkheid van dien laagsten machthebbende van overwegenden invloed is op het gehalte van den troep. Hij zal niet langer alleen ontvangen — wat de zelfzucht en aanmatiging op noodlottige wijze doet voortwoekeren — doch ook leeren geven, waardoor tegelijk het gevoel van verantwoordelijkheid wordt geboren en daarmee de moed om die te dragen.

Hij zal tot de ervaring komen, dat de meerdere de kracht om de tucht te handhaven slechts voor een deel, een zeer gering deel zelfs, ontleent aan de middelen, welke het wetboek hem ten dienste stelt, om zijn wil als wet door al zijne ondergeschikten te doen eerbiedigen. Hij zal voelen, dat die kracht in de eerste en voornaamste plaats schuilt in zijn zedelijk overwicht op allen, die hem gehoorzaamheid verschuldigd zijn. Hij zal er van doordrongen worden, dat dit overwicht alleen verkregen wordt en bevestigd door het voorgaan in stipte gehoorzaamheid, in nauwgezette plichtsbetrachting, omdat zij beide tot navolging dwingen; door rechtschapenheid en rechtvaardige gestrengheid, die ontzag en eerbied inboezemen; door karaktervolle belangstelling in de minderen, wijl die hun gevoel van eigenwaarde in een goede richting ontwikkelt; door het op gepasten tijd aan den dag leggen van meerdere kennis en bekwaamheid, die vertrouwen wekken, en eindelijk, door kleine zaken met ernst te behandelen, zonder daarom de opgewektheid te dooden. Hij zal de diepe beteekenis leeren begrijpen, die het Deutsche voorschrift voor ons allen heeft, waar het zegt: »Wer merkt dass er im Drange des Gefechts die Entschlossenheit und Ueberlegung verliert, soll auf seine Officiere sehen."

Door den troep van zoo nabij te leeren kennen, zal de cadet later bij het onderrichten van zijne manschappen den juisten en voor ons allen dikwerf zoo moeielijken toon weten te treffen, zijn kader weten op te wekken en te leiden op den weg, dien hij eenmaal met moete en — laten wij er voor zorgen — met groote aandacht zelf bewandelde.

Maar hij zal ook een flauwen indruk verkrijgen van de geringe intellectueele ontwikkeling van Neerlands zonen, die zich aan het kazerneleven niet konden onttrekken, een indruk, die

bij elke detachering dieper en ten slotte onuitwischbaar zijn zal. Hij zal van jongs af aan het stroven leeren vatten en toejuichen van hen, de edelsten van ons korps, die door onvermoeiden arbeid en met taai geduld jarenlang trachtten de meening ingang te doen vinden, dat Neerlands levende strijdkrachten nieuw bloed behoeven om vreemd geweld te kunnen keeren. Zoo ontstaat met deze wet de kans, dat het Nederlandsche officierskorps ook in de toekomst en met niet minder overtuiging zal voortgaan der natie op het gevaar te wijzen, dat haar dreigt, zal voortgaan haar de hand te bieden, zal eindigen met haar de overtuiging te schenken, dat de verzorging der levende strijdkrachten niet is een legerbelang, maar een eerste levensvoorwaarde van het behoud van ons lieve, vrije vaderland. Laat ons dan hopen, dat, nu de zonen onzer eerste gezinnen in den lande den Nederlandschen soldaat in zijn eigen omgeving zullen leeren kennen, eindelijk de flauwhartige kazernevrees ook bij de ouders zal wijken en met deze wet eene eerste, vaste schrede op den weg wordt afgelegd, die tot den zoolang verbeiden persoonlijken dienstplicht leidt, opdat Nederland er voor behoed worde welhaast als een curiositeit alleen te staan met zijn zoogenaamd nationaal, doch inderdaad verouderd en verweerd stelsel van legervorming.

Wellicht ook dat door dien maatregel een toenadering, een hechter band ontstaat tusschen het leger en het militair onderwijs. Het is toch een onloochenbare waarheid, dat dit onderwijs bij ons niet in hooge eere staat. Van de inrichting tot hoogere vorming van den officier wordt slechts op zeer bescheiden wijze gebruik gemaakt, terwijl de telkens wisselende inzichten omtrent de opleiding der aspiranten-officier onmiskenbaar aantonen, dat men ook met deze gewichtige tak van onderwijs nog niet op een rustigen voet is gekomen.

Welke storm- en drangperioden heeft toch b. v. de Koninklijke Militaire Academie niet gekend, nadat zij eindelijk, na een tachtigjarige voorbereiding in 1828 werd opgericht. 1)

1) Uit de archieven der gemeente Breda blijkt, dat den 13en September 1740 Onno Zwier van Haren, namens den Raad van State, van het voor-

Wat is er niet gewijzigd, geschaafd, gepolijst en afgebroken om opnieuw geregeld te worden. Hoeveel methoden zijn er niet met welsprekendheid en talent bepleit en ingevoerd, om weldra als onbruikbaar ter zijde geschoven te worden.

Sedert 1867 alleen, dus binnen 30 jaren tijd, heeft men achtereenvolgens eene opleiding gekend van 4, 3 en 2 jaar, vervolgens nog een van 4 en thans wederom van 3 jarigen duur. Nu eens wel, dan weder niet aansluitende bij het middelbaar onderwijs; nu eens nitsluitend den hefboom der drillscholen benuttende, dan weder de onrijpe of wel de voldragen vruchten eischende, die het middelbaar onderwijs kan afwerpen; thans puttende uit twee bronnen, de militaire voorbereidingsschool en het middelbaar onderwijs.

Wat al pennen zijn er, alleen ten behoeve dier inrichting van onderwijs, niet in beweging gebracht, eene literatuur vormende, die een menschenleeftijd vereischt om door te worstelen.

Hoeveel zoenoffers zijn er niet aan de publieke opinie gebracht, die zich menigmaal ongeroepen en op hoogst partijdige en onredelijke wijze in de onderwijszaken mengde. Hoeveel autoriteiten ontheven en zusterinrichtingen georganiseerd, om weldra weder ten doode opgeschreven te worden.

Hoeveel maatregelen om de opvoeding vast te stellen en te verbeteren; maatregelen, nu eens draconisch gestreng, dan weder bovenmate vrijgevig; nu eens een wissel trekkende op de aangeboren loyauteit der leerlingen, in de verwachting het zelfbewustzijn op te wekken en te ontwikkelen, dan weder hare kracht zoekende in spionnenberichten, die den beroepsonderofficier in een valsch licht plaatsten. Hoeveel voorschriften om de verploging te regelen, voorschriften, die ons bij de bestudeering overtuigend toeroepen, dat Sparta's heldentijdperk al lang vervlogen is en er ons dikwijls aan herinneren, dat de jongelingschap niet ongevoelig is voor Lucullus-aandoeningen, nemen kennis kwam geven om in die plaats eene „militaire academie" op te richten."

Den 22 Juni 1789 werd door den Burgemeester van Breda, Tarée, in eene zitting van den gemeenteraad van rijkswege de aankondiging gedaan der spoedig te verwachten oprichting eener école militaire (!), die waarschijnlijk te Breda gevestigd zou worden.

voorschriften, waarbij zelfs gordijnen van eenigszins dichtē stof niet vergeten zijn.

Wat al voogden, wat al dwarskijkers!

Hoeveel anders, die wel haast een gereserveerde plaats zouden wenschen op het rapport van den Gouverneur en minstens een advicerende stem in de bereddering der meest eenvoudige zaken!

Tot tweemalen toe heeft men het cadettenras als het ware laten uitsterven, om na eenigen tijd van moedeloosheid, alle verwachting weder te vestigen op de spes patriae, die daarna ten tooneele zou verschijnen.

En toch heeft de Militaire Academie tijdperken gekend van grooten bloei, tijdperken, die helaas menigwerf onmiddellijk aan haar tijdelijk verval vooraf gingen. En toch is die inrichting gerugsteund door mannen als Seelig, als Delprat, als Knoop, Kempees en Hojel, om geen anderen te noemen, die thans nog tot de levenden behooren of hooge positiën in het leger met eere bekleeden; mannen, aan wier verdiensten de hoogstaande reputatie van het wetenschappelijk gevormde Nederlandsche officierskorps zoo oneindig veel te danken heeft.

En toch hebben op de banken dier inrichting mannen gezeten, wier namen voor vele nageslachten zijn bewaard, dappere, talentvolle krijgsoversten, die Neerlands roem in verre gewesten hebben hooggehouden, mannen, wier borst de hoogste onderscheiding sierde, die een soldaat zich droomen kan.

En toch hebben op de banken dier school mannen gezeten, die door het vertrouwen van hunnen Vorst, ook hier te lande, tot de hoogste waardigheden werden geroepen of met groote autoriteit werden bekleed.

En toch . . . en toch is de sympathie voor het militair onderwijs, met name ook voor die inrichting niet groot, om geen ander woord te gebruiken. En toch heeft het bestuur der K. M. A. de grootste moeite officieren te vinden, geschikt en genegen om de moeilijke doch eervolle taak, die hen daar wachten kan, te aanvaarden.

Ik spreek hier niet van hen, die lange, lange jaren te Breda of elders werkzaam waren. Ik althans kan mij voorstellen, dat

het onderwijs geven aan leerlingen, die hardnekkig dezelfde onderdom blijven behouden, voor sommige gestellen op den langen duur vermoeiend wordt. Ik spreek alleen van hen, wien het legerbestuur gelegenheid en tijd schonk om hunne eenmaal verkregen militaire opvoeding geheel te voltooien en zich hooger te ontwikkelen, dan voor den normalen officier noodzakelijk wordt geacht; van hen dus, die door hunne hoogere vorming althans de noodige wetenschappelijke kennis en werkkraft hebben opgedaan, voor het onderwijs in verschillende vakken vereischt.

Ik spreek ook van hen, die hetzij uit aangeboren liefde tot de wetenschap, hetzij door den suggererenden invloed hunner bijzondere omgeving, de handen uit de mouwen staken, en door eigen kracht en met eigen middelen het gestrooide zaad tot vollen wasdom konden ontwikkelen.

Daarmede kan niet bedoeld worden, dat met die wetenschap ook de bijzondere eigenschappen worden geboren, waarover de bruikbare instructeur als zoodanig moet kunnen beschikken, wil zijn onderwijs vrucht dragen. Maar toch moeten er onder die velen verscheidenen zijn, die deze eigenschappen in voldoende mate bezitten, doch nochtans, geroepen als zij werden, zich niet geroepen achtten. Voor dat treffende verschijnsel moeten redenen bestaan, redenen die, dunkt mij, niet ver te zoeken kunnen zijn.

Ja, ik zou mij zelfs zeer vergissen als het mij niet mogelijk was, enkele daarvan op te sporen en bloot te leggen. Mocht mij dit gelukken, mocht mijn poging bovendien aanleiding geven dat meerderen uwer in diezelfde richting op verkenning uitgaan, mochten wij er dan gezamenlijk in slagen tevens middelen te vinden, die het kwaad althans gedeeltelijk kunnen verhelpen, dan voorzeker kan deze avond niet verspilld heeten.

Een der oorzaken van het discrediet, waarin langzamerhand ons militair onderwijs geraakt is, schijnt mij de erfenis, waaronder dit gebukt gaat, het gevolg van het feit dat „men”, tot betrekkelijk korten tijd geleden, gewoon was de minder goede uitkomsten er van in de eerste plaats op rekening te schuiven

van de personen, die de verouderde of gebrekkige regelingen moesten uitvoeren, van het personeel dat tot onderwijzen geroepen werd, en — mag men de officiële rapporten gelooven — steeds daaraan met zaakkennis, ijver en toewijding zijn beste krachten wijdde. Laat ons dus voor den vervolg niet te haastig oordeelen. Mochten eventueel de uitkomsten der cadettenschool b. v. niet aan de verwachting voldoen — en „men” mompelde reeds hier en daar dat zulks het geval is — dan mag niet vergoten worden, dat van zeer bevoegde zijde, met klem van redenen voor deze kostbare, doch menigmaal op goede gronden gewraakte inrichting gewaarschuwd is. Men herleze dan, alvorens een oordeel te vellen over dat personeel, het getuigenis van hooggeplaatste buitenlandsche officieren over de cadettenscholen, op zoo heldere wijze weergegeven in het *Verslag van den toenmaligen kapitein der artillerie H. J. Krantz aan den Minister van Oorlog, omtrent eene zending naar Pruisen in 1872*; men herleze ook de merkwaardige veroordeeling dier scholen in de reeds in 1890 uitgegeven brochure: *De opleiding en hogere vorming in Nederland voor den officier der landmacht h. t. l. en voor Indië, van den kapitein der genie W. Cool*. Wellicht komt men dan tot het besluit, dat George Dandin niet zoo geheel zonder schuld is en zal in elk geval ons oordeel wat kalmer zijn.

Geen wonder dan ook, maar daarom niet minder te betreuren, dat terwijl het geven van onderwijs bij elke faculteit van wetenschap als een groote onderscheiding voor den vakman geldt, zulks bij voortduring minder het geval schijnt geacht te worden voor hen, die geroepen zijn mannen te vormen, wien het hoogste gezag moet worden toevertrouwd in de meest gevaarvolle oogenblikken van ons volksbestaan. Trouwens hoe kan het ook anders, nu er nog slechts weinige jaren geleden autoriteiten werden aangetroffen, die op officiële en zeer scherpe wijze officieren onderhielden, omdat zij eene benoeming als leeraar hadden aanvaard en dus, zooals zij zeiden, uit het wapen wegliepen. Hoe kan het ook anders, nu er zooveel, ouderen zoowel als jongeren worden aangetroffen, die het militair onderwijs een onverschillig hart toedragen, omdat zij vergeten, dat dat on-

derwijs een onuitwischbaren stempel drukt op het jeugdige officierskorps, omdat zij vergeten, dat in dat onderwijs de kiem ligt van den geest, die hen, welke na ons komen, bezielen zal, en dus daarmede een hoog belang op het spel staat, omdat zij vergeten om de lessen van een Knoop, een Kempees, een Hojel in dankbare herinnering te houden.

Trouwens hoe kan het ook anders, nu zelfs uit den kring der militaire onderwijzers een zeer welsprekende stem in deze Vereeniging is opgegaan, om op de verwaarloozing der opvoeding van onze militaire jeugd te wijzen. Ik bedoel den geachten spreker over »Militaire Moraal», die, ontegenzeggelijk met de beste bedoelingen, verleden jaar in deze Vereeniging in een met talent en groote zeggingskracht uitgesproken rede, het betoog trachtte te leveren — zij het dan op zeer euphemistische wijze — dat sedert de oprichting der Koninklijke Militaire Academie, dus sedert het jaar onzes Heeren 1828, het beste deel der cadetten-opvoeding algeheel verwaarloosd werd; dat men al dien tijd aan onze militaire scholen en met name aan de academie examen-machines opfokte, maar geen aanstaande officieren; dat een ieder daar een dosis wetenschap kwam uitstooten, om zoo spoedig mogelijk weder te vertrekken.

Over den tijd, door dien spreker als cadet aan de academie doorgebracht, kan ik niet oordeelen; toch staat mij bij het herlezen zijner voordracht de mogelijkheid telkens voor den geest, dat het geheugen dien spreker parten heeft gespeeld; ik kan mij met den besten wil niet voorstellen, dat hij, leerling van den grooten Kempees, nooit de kerngezonde werking zou ondervonden hebben der beroemde en nog steeds onbetaalbare Holloway-pillen.

Mijne ervaring bij het militair onderwijs reikt slechts over 15 à 16 jaren, waarvan ik de eer had er twee met den heer Hooijer tegelijk aan de academie verbonden te zijn. Welnu, het zij dan hier gezegd, dat die ervaring mij een geheel anderen indruk gaf van de vele zorgen en de groote moeite aan de vorming der leerlingen gewijd. Ik heb officieren gezien, en niet slechts enkelen, die menigmaal aan den avond van een zeer vermoeienden dag in het cadettenkamp, elk met 10 of 15

cadetten in verschillende richtingen naar buiten wandelden, natuurlijk geheel vrijwillig en zonder daartoe te zijn aangezocht; ik heb vernomen, hoe dan de toon minder gedwongen was, zonder den gewenschten vorm eenigszins uit het oog te verliezen, vernomen hoe daar onder meer besproken werd de verhouding van jonge officieren tot hunne chefs en tot hunne kameraden, zoowel in als buiten dienst; hoe daar behandeld werd de leer van het evenwicht tusschen magere inkomsten en immer stijgende uitgaven, het maken van visites, de wijze waarop men zich laat voorstellen — waarbij vooral de rechter hand niet tot reiken gereed worde gehouden of het aanmatigende „aangenaam” of zoo iets uitgesproken — enz. enz.

Ik heb officieren gezien, die de cadetten *hunner* ploeg in dat kamp, met liefde voor hun wapen, voor hun beroep wisten te bezielen, tot het fanatieke toe (zooals de cadet zegt). Ik heb menigen handdruk gezien, krachtig en welgemeend, gewisseld tusschen die officieren en hen, die voor goed het kamp en dus de academie verlieten.

Ik heb een groot aantal brieven gezien, sommige zelfs mogen lezen, van oud-cadetten uit Indië gezonden aan hen, met wien ik de eer, ik zeg de eer had aan de academie te dienen; zij getuigden van een flinken geest, van eerbiedige hartelijkheid, waarvoor de stramme dienstverhouding was geweken. Ik heb aan de academie talrijke debatingclubs zien oprichten en een reeks van vereenigingen, waarvoor de officieren zich steeds vrijwillig beschikbaar stelden, op voorwaarde dat de studiën er niet onder zouden lijden.

Zoo werkten nagenoeg allen, velen althans, elk op de wijze, die met zijn karakter het meest strookte. Ik zal de namen dier officieren hier niet noemen, uitgezonderd één, wiens nagedachtenis misschien bij het halve Nederlandsche en N.-I. leger in hooge eere wordt gehouden, den toenmaligen luitenant Jan van den Berg. Ik ben overtuigd, dat zij, die in verband met dit onderwerp dien naam hooren noemen, met mij zullen erkennen, dat er veel, zeer veel voor de eigenlijke opvoeding der cadetten gedaan is.

Mocht ik slechts één oogenblik het bezielend talent van

den spreker over Militaire Moraal to mijner beschikking hebben, ik zou een ander lied doen hooren. Wellicht nog een. Want ik heb ook den hoofdcursus gekend in zeer goede dagen. Ook daar werd de opvoeding alles behalve verwaarloosd. Ik heb daar een directeur gekend, wiens groote gaven van verstand en gemoed in alles ten dienste stonden van zijne leerlingen. Ik heb daar gezien hoe zelfs 's Zondags morgens alle leerlingen werden vereenigd, om allerlei onderwerpen te hooren bespreken, die met de sociale roeping van den officier in het nauwste verband staan; ik heb daar gezien hoe verscheidene officieren, hetzij met, hetzij zonder dien directeur, van tijd tot tijd zelfs de societeit der leerlingen bezochten, waar goede toon en opgewektheid samengingen en menig een zijne eerste woorden in het publiek leerde stamelen. Het is dan ook niet zonder recht, dat ik hier mijn stem verhef tegen een wellicht niet ernstig gemeende, doch een zoo treffende beschuldiging van zoovelen, die zich met hart en ziel aan het militair onderwijs hebben gewijd en in hunne leerlingen meer zagen dan een »combinatie van hersenen en spieren», zooals de heer Hooijer beweert.

Voor hen, die door het zooeven aangevoerde, dat reeht nog niet kunnen erkennen, diene nog het volgende. In het résumé van »Militaire moraal" wordt o. a. aangedrongen op een beter geregeld, eenvormiger en degelijker onderwijs in „de kennis der zedelijke plichten der oorlogvoerenden tegenover de ingezetenen, zoowel van het eigen als van het vijandelijk gebied of van neutrale staten, zoomede tegenover deserteurs, krijgsgevangenen en gewonden van den vijand." Ware die wensch vijf-en-twintig jaar geleden uitgesproken, ik zou hen ongetwijfeld toegejuicht hebben. Thans echter wekt hij in hooge mate mijne bevreemding op. Het is toch een onloochenbaar feit, dat niet alleen in Nederland sinds jaar en dag de oorlogsgebruiken aan alle aspiranten-officier worden onderwezen, doch dat Nederland op dit gebied de baanbreker is geweest, dank zij den arbeid van den oud-generaal den Beer Poortugael. Op dit oogenblik is elke luitenant, zoowel van het Nederlandsche als van het N.-I. leger in het bezit der Handleiding van oorlogs- en neutraliteitsrecht en — wat meer zegt — in het

gebruik daarvan onderricht, alvorens den officiersrang bereikt te hebben. Wanneer de geachte spreker de moeite genomen had om de inhoudsopgave van die Handleiding even in te zien — de naam van den schrijver waarborgt het overige! — dan zou hij bespeurd hebben, dat zijn wensch reeds vele jaren geleden vervuld werd.

Dikwerf pijnig ik mij met de vraag, waarom toch de geachte redenaar zijne welsprekendheid ook niet ten dienste heeft gesteld van het goede, dat er voor het onderwijs is gedaan en slechts de gebreken met donkere, sombere kleuren heeft geschilderd. Natuurlijk om die gebreken weg te nemen, doch overdrijving schaaft nu eenmaal, onherroepelijk. Had hij slechts eenvoudig medegedeeld, wat *hij* dan wel arbeidde in dien vruchtbaren wijngaard; ik ben er zeker van, de hulde der vergadering zou hem dan nog in grootere mate en meer verdiend zijn toegebracht, de indruk van den toestand niet zoo treurig, niet zoo eenzijdig geweest zijn. Ik herhaal het: ook hier liet de herinnering den spreker in den steek. Is dat toch niet het geval, dan vraag ik: welke pogingen heeft *hij* dan in het werk gesteld om aan den door hem als verwaarloosd geschetsten toestand een einde te maken, hoe *zijn* invloed als leeraar der K. M. A. daartoe aangewend? Waarom nu gekomen met een boeiende voordracht, die zijne hoorders hypnotiseert, waarom niet in, of kort vóór 1890, toen de wet aanhangig was? Die enkele lezing in Krijgswetenschap kan dat verzuim niet uitwissen. Doch laat ons vooral niet overdrijven. Er is zeker nog veel te verbeteren, en dat zal gelukkig altijd wel zoo blijven. Menige behartigenswaardige wenk uit »Militaire Moraal» kan het onderwijs ten goede komen, en daarom zijn wij den heer Hooijer dan ook dankbaar voor die aanwijzingen. Veel kan er nog gedaan worden, doch, in 's hemels naam, geen opzettelijke moraliseering, geen overlading. Op het tableau der studiën volgens het Reglement van 1828 stond voor elk studiejaar één uur les in zedekunde per week 1); de ondervinding heeft het geschrapd. Aan de militaire academie te Westpoint

1) Recueil Militaire, 1820, Tableau C.

wordt, behalve in onze vakken en in mineralogie, rethorica, physiologie en astronomie, ook les gegeven in psychologie en filosofie en dat door een nagenoeg even sterk leeraarspersoneel als aan de onze, en aan gemiddeld 265 cadetten. 1) Doch de resultaten van dat onderwijs zijn niet buitengewoon groot; hoe kan dat ook anders?

Zeker, de opvoeding moet behoorlijk verzorgd worden, want »bloote kennis oefent geen invloed op het gedrag uit. Het »geloof aan de moreele werking van intellectueele ontwikkeling staat tegenover de feiten en is a priori onaannemelijk". 2) »Terwijl het beoefenen der natuurwetenschappen tot de beheersching der natuurkrachten dient, laat het die van het menschelijk hart onaangeroerd; het maakt den mensch tot botanicus, het geoloog, architect of ingenieur, maar het maakt hem niet tot mensch." (Joseph Payne.)

Zoo is het ook met den krijgsman gesteld: wiskunde, tactiek, artillerie-wetenschap vormen zijn geest, verschaffen hem de technische vaardigheid, doch zijn niet bij machte hem krijgsmandengden te schenken: moed, tegenwoordigheid van geest, zelfstandigheid, onderwerping en actieve gehoorzaamheid. Ik betwijfel het echter of deze waarheden zoo geheel en al onbekend zijn aan onze inrichtingen van militair onderwijs. Ik lees toch b. v. in een officieel leerboek, dat reeds lang voordat „Militaire moraal" werd opgesteld, in handen was van elken cadet, van elken hoofdcursiaan: »Elk soldaat moet »in den oorlog bestand zijn tegen den ontzenuwenden invloed »van het gevaar, dat hem nu eens in mindere mate bedreigt, »dan weder hem den dood van nabij onder de oogen doet zien. . . »Terwijl een doelmatige oefening der spieren en eene eenvoudige, regelmatige leefwijze hem kracht verleenen om de »grootte vermoeienissen, die de oorlog aan allen oplegt, te doorstaan en hem harden tegen ontberingen, worden de invloeden »van het gevaar bedwongen door een streng plichtsbesef, een »hoog gestemd eergevoel, liefde voor vaderland en vorstenhuis,

1) Mil. Wochenblatt, 1893, no. 69.

2) Spencer, Study of Sociology.

»door zelfverloochening, onderwerping aan orde en tucht, gehechtheid aan zijne krijgsmakkers, belangstelling in zijne ondergeschikten, vertrouwen in zijne meerderen. Karakter, kennis en oefening vormen den krijgsman tot aanvoerder.»

En wanneer nu uit de programma's van studiën blijkt, dat deze denkbeelden aan elken leerling *moeten* worden verklaard, denkbeelden, waarnaar telkens weder wordt teruggegrepen, dan vraag ik of men met reden beweren kan, dat de militaire ethica zoo gansch en al verwaarloosd wordt.

Er dient ontegenzeggelijk veel gedaan te worden, naast de zuivere vakstudie doch vooral geen lange preeken op vastgestelde uren, geen *lessen* in de zedekunde, doch veel nuttige wenken op het juiste oogenblik, en vooral veel Lieder ohne Worte: het persoonlijk voorbeeld in ijver en eerlijke plichtsbetrachting werkt aanstekelijk in goeden zin. Wie spreekt over de Militaire Willemsorde, over Koningin en Vaderland, over het Vaandel, moet dat doen met bijzondere opgewektheid, met enthousiasme; dan eerst wordt het doel der onderwijzing bereikt. Doch dat enthousiasme, die »god in ons'', komt niet op commando, is er niet Maandag a. s. van 8—9 of Dinsdag van 9 uur 5'—10 uur. Doch als hij er is, laten wij hem dan doen spreken, kort en krachtig. Laten vooral zij dat doen, die daartoe een bijzonder talent hebben 1), want een ieders werk is dat niet, en laten wij dan immer voor oogen houden »que du sublime au ridicule il n'y a qu'un pas.»

Ik kan mij niet tot taak stellen in bijzonderheden de met een enkel woord besproken voordracht te beschouwen. Alleen nog dit. De spreker wenscht, dat de Gouverneur nota neme van de bijzondere inlichtingen, hem door ouders of voogden

1) „Pour l'accomplissement de cette tâche, que l'on fasse appel dans chaque garnison aux patriotes de talent, qui par leurs conférences aideront nos chefs militaires à former le caractère des jeunes gens, pour les mettre en état d'affronter la tête haute les périls de la guerre de demain et l'on verra une pléiade de savants, de professeurs, de conférenciers et d'artistes répondre à cet appel, dont les résultats laisseront des souvenirs ineffaçables dans l'esprit et le cœur des plus humbles.»

Instruction et éducation militaire. F. Gille, Journal des Sciences Militaires, 1893.

te verstrekken aangaande de overheerschende karaktertrekken van het kind, dat onder zijn toezicht wordt gesteld. Ik kan mij moeilijk voorstellen, dat die inlichtingen ten allen tijde volkomen met de waarheid zullen strooken, niet alleen omdat het vaderoog dikwijls niet zoo scherp ziet, maar ook omdat menigeen er tegen op zou zien, zich zelf een brevet van onvermogen uit te reiken in zake karaktervorming en tegelijk de onbillijke verwachting uitspreken, dat een Gouverneur in 2 of 3 jaren zal goedmaken, wat bij de opvoeding van dat kind 15 à 17 jaren lang verwaarloosd is. Onbillijk noem ik die verwachting, en elk uwer zal dat toestemmen. En toch wordt bij het ontdekken van fouten en gebreken bij jonge officieren, als eigenwijsheid, verwaandheid, gebrek aan de noodige beschaving, enz., in den regel uitsluitend gevraagd naar de inrichting van *militair* onderwijs, waarvan de patiënt afkomstig is. Men vergeet echter naar de genoten opvoeding in het huisgezin onderzoek te doen, anders zou men misschien dikwerf tot de ontdekking komen, dat vader minstens even eigenwijs was of moeder niet van ingenomenheid met zich zelve vrij te pleiten. Ik zou daarom gaarne aan uw oordeel willen onderwerpen of het niet beter ware die karakterstaten niet door de vaders te doen invullen, doch hen dan liever een afschrift te zenden van de nota in Augustus l.l. door den Belgischen Minister van Oorlog de Brassine aan zijn ambtgenoot van Openbaar Onderwijs aangeboden. Fragmentarisch luidt zij als volgt :

Monsieur le Ministre,

»Les examens, qu'on a fait subir pendant plusieurs années aux miliciens, dès leur arrivée au régiment, ont permis de constater que l'enseignement primaire ne développe et ne fortifie pas assez dans la jeunesse belge, l'esprit national et patriotique, ainsi que les sentiments de respect dus au Roi, à la loi et aux autorités constituées.

Les officiers dans leurs théories journalières, les généraux dans leurs inspections, constatent aussi à regret que l'instruction civique des soldats sous leurs ordres a été complètement né-

gligée; il semblerait que, avant leur entrée au service, ces jeunes gens n'ont jamais entendu parler de leur pays, de la constitution qui le régit, de la forme de son gouvernement, des droits qu'ils seront appelés à y exercer et des devoirs corrélatifs à ces droits." 1)

Ik geloof dat een *vrije* vertaling van dat epistel in onze taal der moeite buitengewoon zou loonen, en misschien nog met goed gevolg zou kunnen leiden tot menige herziening der opvoedingsmethoden in het huisgezin.

Waartoe die uitwijding, hoor ik u zeggen, over »Militaire moraal», wanneer mij de behandeling van de stof niet in alle opzichten kan voldoen? Omdat zulke verzuchtingen, *hoe kennelijk goed het streven van den spreker ook moye zijn*, naar ik weet, ontzettend veel kwaad stichten. Omdat zulke voorstellingen, met de door mij opgesomde andere oorzaken, lust en moed benemen aan het onderwyzend personeel, om langer zijne krachten te wijden aan eene zaak, waarmede ten slotte toch geen eer wordt ingelegd en niets dan verdriet wordt geoogst, waar zorg en moeite en overleg werden gezaaid. Omdat zulke voorstellingen langzamerhand de ongewettigde meening ingang doen vinden, dat de inrichtingen van onderwijs, met meerdere inspanning van de zijde der instructeurs, in staat kunnen en moeten zijn, volledig geoefende officieren in het leger te brengen. Doch ik vraag u, wie zou zijn leven toevertrouwen aan den medicus, die zoo kersversch de Hoogeschool verlaat? Immers niemand. Kan iemand onzer met reden beweren, dat het onderwijs aan onze Polytechnische School zooveel te wenschen overlaat? Zoo niet, hoe komt het dan, dat men jaarlijks b. v. te Feyenoord tal van jonge ingenieurs aan de schroefbank ziet staan?

Omdat geen enkele school in staat is iemand ervaring te schenken of wel de practische kennis, voor de uitoefening van het vak vereischt. Dit is met het militaire onderwijs niet minder het geval. Wanneer de school verlaten wordt, *begint* de practische opleiding van den jongen officier; een opleiding,

1) La Belgique Militaire, Augustus '95.

die aan de beste compagnies- en escadronscommandanten moet worden toevertrouwd; eene opleiding, die zeer zeker niet bestaat in het bloot waarnemen hoe de patiënt zich in verschillende omstandigheden weet te redden, maar in een stelselmatige, met oordeel, tact en geduld ondernomen ontwikkeling, waarbij de commandant zich niet behoort af te vragen: »wat heb ik nu aan zoo'n officier," maar wel: »wat kan ik met ernstige inspanning van hem maken." Juist dat gedeelte der *opvoeding in het leger* en, niet te vergeten, *ook door de kameraden*, heeft den grootsten invloed op de toekomstige bruikbaarheid van den officier en op het feit of de vroeger verkregen kennis en ontwikkeling worden dienstbaar gemaakt en uitgebreid, dan wel verwaarloosd en gedood.

Het zijn juist de onbillijk hoog gestelde eischen, die men, misschien wel uit gemakzucht, in het leger zoo dikwerf aan het onderwijs stelt, welke oorzaak zijn, dat in dat leger weinigen worden aangetroffen, die mede dat onderwijs op hunne schouders willen nemen, en dat zij, die zich inspannen, besluiten van verdere moeite af te zien. Reeds zoover is het gekomen, dat in de laatste jaren verscheidene officieren, wier verdiensten ver boven mijn lof verheven zijn, terugplaatsing bij hun wapen verzochten en erlangden, hoofden van onderwijs zoowel als luitenants, niet omdat zij voor zichzelf daaraan behoefte gevoelden, maar eensdeels wegens gemis aan waardeering, anderdeels uit vrees hunne carrière te schaden door . . . de gewichtige diensten, die zij het leger bewijzen. En dat alles, ik herhaal het, tengevolge van het eigenaardige licht, dat in die jaren ten onrechte op het onderwijs is geworpen. Zoover is het gekomen, dat in de laatste twee jaar 14 luitenants achtereenvolgens verzochten voor een hun aangeboden plaatsing bij het onderwijs *niet* in aanmerking te komen. Zeg ik te veel, wanneer ik van een noodlottige, oude erfenis spreek, waaronder het militaire onderwijs gebukt gaat? Zeg ik te veel, wanneer ik beweer, dat het hoog tijd wordt het aanzien van het onderwijs door alle mogelijke middelen wederom op te heffen? Bleken eerbied en belangstelling voor het onderwijs steeds een bruikbare maatstaf te zijn voor de beschaving en ontwikkeling

van een volk, niet minder kenschetsend zijn zij voor den bloei van het leger.

Welke, naar mijn bescheiden meening, die middelen kunnen zijn, zal ik u mededeelen, nadat gij mij vergund hebt nog eerst een vluchtigen blik te slaan op onze hoogste inrichting van van militaire vorming.

Ook deze inrichting heeft, zoowel wat hare bestemming als hare organisatie betreft, een zeer bewogen leven achter zich. Thans is ook zij, ten einde haar meerdere stabiliteit te geven, geregeld bij de Wet van 21 Juli 1890.

Dat een vaststaande regeling noodzakelijk was, toont wel het feit, dat de oudere scholen geen van alle aan de verwachting hebben beantwoord, althans niet in die mate vruchten hebben afgeworpen als men in billijkheid meende te kunnen en te moeten verwachten.

De op 8 Augustus 1868 opgerichte stafschool — de naam is kenschetsend — waarop jaarlijks vier luitenants, na het afleggen van een uiterst omvangrijk examen, konden worden toegelaten, werd gedurende de zeven jaren van haar bestaan slechts door 19 aspiranten voor den generalen staf bezocht, dus door gemiddeld nog geen 3 per jaar. Het mocht echter niet baten haar in '75, als krijgsschool, een gansch andere bestemming en karakter te geven; het Kon. Besl. van 28 Juli overwoog namelijk, dat het noodzakelijk was allen officieren, die door aanleg, kennis en ontwikkeling daartoe in aanmerking kwamen, de gelegenheid te openen eene meer wetenschappelijke en practische vorming te verkrijgen, ten einde de hoogere rangen in het leger naar behooren te kunnen bekleeden en de verschillende betrekkingen bij den Generalen Staf te vervullen.

Noch deze verder strekkende bestemming, noch het onbeperkt aantal plaatsen, dat werd opengesteld, noch het voorneemen om ook kapiteins toe te laten, deed den toeloop in voldoende mate stijgen, vooral tengevolge van de nagenoeg even hoge eischen, aan de candidaten gesteld en het overladen programma, dat voortaan in drie, in plaats van in vier jaren moest worden afgewerkt.

Binnen drie jaar volgde dan ook een nieuwe regeling, nu »tot voortzetting der studiën van officieren'', die van de aspiranten uitsluitend een zekere militair wetenschappelijke ontwikkeling eischte, het examen dientengevolge aanmerkelijk verlichtte en de deur openzette voor alle subalterne officieren, wien na een tweejarige studie en een te verwerven brevet van eindexamen, recht op promotie bij kenze werd toegezegd. Was het eerste jaar, met het oog op de beloofde vooruitzichten, de toeloop betrekkelijk groot, hoewel het aantal opengestelde plaatsen niet werd ingenomen, het tweede jaar daalde hij plotseling tot op een derde, zoodat die school, gedurende haar kortstondig bestaan, slechts 50 pct. van het verwachte resultaat erlangde.

Daarom zal het destijds vermoedelijk niemand verwonderd hebben, dat het Kon. Besl. van 9 Juni 1880 de wenschelijkheid uitsprak om aan de krijgsschool een meer algemeene strekking te geven, waarbij vooral het streven naar meerdere kennis op den voorgrond trad en ontwikkeling in verschillende richtingen mogelijk was. Elf jaren lang werd toen de poort der school voor kapiteins gesloten, het toelatingsexamen iets verzwaaard, de examendressuur afgeschaft, het programma der studiën aanmerkelijk, zelfs bedenkelijk ingekrompen, en het uitzicht op bevordering bij kenze voor goed weggenomen, wellicht in de overtuiging, dat het niet strookt met de belangen vooral van een klein leger, om het erlangen van zulk een bevordering uitsluitend langs éenen weg mogelijk te doen zijn. Hoewel de toeloop grooter was dan in voorafgaande jaren, bleven er toch in het tijdvak '80—'91 van de 110 opengestelde plaatsen 31 onvervuld, gaf de infanterie slechts matig aan de roepstem gehoor, werd de cavalerie door niet meer dan drie afgevaardigden vertegenwoordigd, terwijl het wapen der genie, op éene uitzondering na, door algeheele afwezigheid schitterde; alleen de artillerie bezette een deel der door de overige wapens onbezet gelaten vacatures.

De thans vigeerende wet geeft aan de Hoogere Krijgsschool een drieledige bestemming, n.l. ontwikkeling der officieren in algemeen krijgskundige richting, vorming van hoogere troepenleiders, zoomede van officieren voor den generalen staf.

Niettegenstaande ook thans weder jonge kapiteins kunnen toegelaten worden 1), de cursus over 3 jaren is verdeeld, de toegemoetkoming in de financiële offers, die de leerlingen zich moeten getroosten, belangrijk is verbeterd, betoonde de infanterie slechts een matigen drang naar meerdere ontwikkeling langs dezen weg, onttrok de cavalerie zich na '89 geheel, liet de genie zich slechts éénmaal tot het zenden van één afgevaardigde vermurwen en nam de artillerie alweder een deel der niet begeerde plaatsen in.

Zeer bemoedigend kunnen die uitkomsten zeker niet genoemd worden. Niet meer dan 6 à 7 pct. der officieren van het Nederlandsche leger ontvangen dus slechts een hoogere vorming in tactische richting. Laat men de genie buiten beschouwing — omdat ontwikkeling van dat wapen uit den aard der zaak meer in technischen zin kan worden gezocht en verkregen — dan zullen velen met mij den toestand, vooral wat infanterie en cavalerie betreft, bedenkelijk achten. Al moge het, zooals de Regeering in 1889 getuigde 2), juist gezegd zijn, dat het officierskorps, zoowel van het leger hier te lande als van dat in onze overzeesche bezittingen, met den tijd is medegegaan en in gehalte bij geen officierskorps van welk leger in den vreemde ook, ten achter staat, zoo neemt dit niet weg, dat alle krachten moeten ingespannen worden om dat schoone standpunt te behouden, want de ontwikkeling onzer mogelijke tegenstanders neemt bij voortduring een hoogere vlucht. Wij leven in een uiterst merkwaardigen tijd; dagelijks rijzen nieuwe strijdvragen, openen zich andere gezichtspunten, van wier mogelijk ontstaan zij, die *ons* opvoedden, dikwerf geen vermoeden *konden* hebben.

Er zijn er velen onder ons, die langs eigen weg en door eigen kracht op de hoogte van hunnen tijd kunnen blijven, doch ook velen, die, slechts vertronwende op hun goed gesternte,

1) Bij nitzondering en tot het bijwonen van het onderwijs in hoogstens vier vakken. Art. 2 van het Voorschrift voor de Hoogere Krijgsschool. Rec. Mil. 1891, blz. 332.

2) Memorie van toelichting, 20 Augustus 1889.

de toekomst welgemoed en zonder zorgen tegengaan. Laat ons niet vergeten dat, al moge zelfs een Wolfram von Eschenbach zijn Percival hebben gedicht zonder te kunnen schrijven en al moest een Bramante, de grootste bouwmeester in het schitterende tijdperk der renaissance, door zijn tijdgenooten onder de analphabeten worden gerekend, wij hier, zooal niet tegenover fabelen, dan toch tegenover hooge uitzonderingsgevallen staan.

Het is ongetwijfeld waar : »Wer sich die Uebung einer Kunst vorgesetzt hat, dem muss, schon in der Wiege, der Genius die Stirne geküsst haben», doch dat wil niet zeggen, dat ooit die persoonlijke roeping reeds voldoende is om een kunstenaar te vormen. Zelfs de natuurlijke aanleg moet door wet en regel tot wezenlijke kunst worden gewijd, de onbewuste drang der natuur door tucht met vaste hand in de juiste richting geleid worden.

Wanneer wij den grooten Napoleon met onwrikbaar zelfvertrouwen den raad der Ouden — op 17 Brumaire van het jaar VIII — hooren toeroepen : »Souvenez-vous, que je marche accompagné du dieu de la guerre et du dieu de la fortune», dan mag het niet aan onze aandacht ontgaan, dat die jeugdige wereldveroveraar een welbesteede jeugd achter zich heeft en ook op dat oogenblik, zooals steeds, onafscheidelijk was van de meesterwerken van zijn grooten voorganger, Julius Caesar.

Het is dan ook een dwaling, dat iemand onzer, wie hij ook zijn moge, volstaan kan met een zekere mate van technische bekwaamheid, door een snel vervloeiende kennis en de dagelijksche practijk verkregen en niet meer noodig heeft te luisteren naar de wenken en voorschriften der theorie, die toch niets anders zijn moet en zijn kan dan de uitkomst der practische ervaring van velen.

Ik acht het ten eenemale overbodig na te gaan of een hoogere vorming tot troepenleider slechts nuttig, dan wel dringend geboden moet worden genoemd. Hen, die daaraan in dezen tijd nog mochten twifelen, neem ik de vrijheid te verwijzen naar de uitgebreide debatten, door onze Volksvertegenwoordiging gevoerd bij gelegenheid der elkander met ongekende snelheid opvolgende reorganisatiën onzer hoogste inrichting van militair onderwijs. Van welke zijden tegen enkele bijzou-

derheden daarvan ook oppositie werd gevoerd, nooit kwam men in verzet, wanneer gelden tot deze bestemming werden aangevraagd. In ouden materialistischen tijd m. i. een afdoend bewijs, dat een hoogere vorming van den officier allerwege geacht wordt een overwegend staatsbelang te zijn.

Trouwens het is immers duidelijk dat, al vervloei de kennis van den aspirant-officier niet, de voor zijn onderwijs beschikbare tijd, hoe ruim ook toegemeten, te kort en het jeugdige hoofd te zwak zou zijn om den leerling met eigenschappen toe te rusten, die hem geschikt maken partij te kiezen in den hevigen strijd der meeningen, die op elk gebied der militaire wetenschap en telkens op nieuw ontbrandt. Het blijft voor den onderwijzer een ideaal, dat wil zeggen iets onbereikbaar, al tracht men ook het zoo dicht mogelijk te naderen, al zijn aandacht te kunnen wijden aan de ontwikkeling van geest en gemoed, want het examen, dat van alles iets en van niets alles vraagt, onverschillig of die kennis blijvend is of niet, staat dien onderwijzer dikwerf als een schrikbeeld, altijd als een hinderpaal in den weg.

Ik weet wel, dat er velen met mij zijn, die liever een stevig oorlogszwaard zouden smeden dan een zakmes, waarin een »schaar, een boor, en tal van verrassingen, doch alles zoo »klein, dat het nagenoeg niet te hanteeren is," dat er velen met mij zijn, die zich weinig zouden bekommeren om den indruk, die een minder schoone uitslag van het eind-examen naar buiten zou maken, wanneer door hunne methode van onderwijs naar hunne innige overtuiging, de leerlingen meer gebaat, de puntjes belangrijk geschaad zouden worden, doch het valt door hen niet weg te cijferen, dat dat examen een helaas blijvenden, soms niet weinig belangrijken invloed op de geheele militaire loopbaan dier leerlingen uitoefent.

Er komt dus een oogenblik, dikwijls vrij spoedig, meermalen vóór men er eigenlijk aan denkt, dat nagenoeg uitsluitend de aandacht op die intellectuële parade is gericht en de africhting zuiver schoolsch wordt. De examen-commissie zal immers in enkele weken of dagen een oordeel uitspreken over een honderdtal candidaten, waartoe de leeraar in geen drie maanden,

in geen zes dikwijls in staat is en hen rangschikken juist overeenkomstig hunne verdiensten — waarbij, het zij hier in het voorbijgaan gezegd, de individualiteit jammer genoeg geheel buiten beschouwing blijft. — Helaas, een surrogaat voor zulk een m. i. nagenoeg waardelooze, doch in hare gevolgen ver strekkende beoordeeling is nog niet gevonden en zal wel altijd op zich laten wachten. Het is dus wel schoon gedacht en pedagogisch volkomen juist, uitsluitend te arbeiden aan de ontwikkeling van het verstand, doch practisch is dit niet door te voeren. Welnu, die opvoeding heeft dus groote gebreken, die niet zijn weg te nemen, doch te verhelpen als het verstand tot volle rijpheid is gekomen en het examen-schrikbeeld intusschen vergeten is en niet meer te vreezen.

Is het met dit voor oogen, dan nog te verwonderen, dat nagenoeg alle legers, die door tegenspoeden werden wakker geschud en gedwongen opnieuw de hand aan den ploeg te slaan, in de eerste plaats de aandacht vestigden op de hoogere vorming hunner officieren?

Is het te verwonderen, dat in Pruisen de Krijgsschool werd opgericht »auf dem Trümmerfelde, welches die alte Armee zurückgelassen hat," dat Beieren zijne Krijgsacademie te danken heeft »an einem Gefühl des Mangels, welches die bitteren Erfahrungen des Jahres '66 wachgerufen hatte?" Ligt dan de reden niet, voor de hand, waarom het Oostenrijksche Armee- und Verordnungsblatt den 3^{en} Juli '68, den tweeden verjaardag van Sadowa, de oprichting eener Krijgsschool ter kennis van het leger bracht, eener school, die onder mannen als Jozef Gallina en van Cornaro een Europeeschen naam maakte, eener school, bestemd om »eine Hochschule für alle befähigten Offizieren zu werden und deren eine grössere Zahl zu bilden? Ik zou dan ook ongezien haast durven beweren, dat Denemarken kort na '64 de hoogere vorming zijner officieren krachtig ter hand genomen heeft; wat Frankrijk deed in '68, doch jammer voor dat land, onverbiddelijk te laat, is ons allen in hoofdzaak bekend.

Wij kunnen daarom dankbaar zijn, dat ons legerbestuur in deze belangrijke zaak preventief is opgetreden en niet gewacht heeft onze hoogste inrichting van militair onderwijs overeenkomstig

de behoeften van onzen tijd te reorganiseeren, totdat wij door den nood daartoe worden gedwongen, en zelfs nog op meerdere maatregelen bedacht is om ook in technische richting de gelegenheid te openen tot hoogere vorming der officieren.

Doeh laten wij ons niet tot dankbaarheid bepalen, want daarmede wordt het doel niet bereikt. Dat doel is immers in het leger een breedden stroom van wetenschappelijk gevormde mannen te brengen, niet om daar met de verkregen kennis te pralen, maar om haar op welwillende en zeer bescheiden wijze voor allen ten nutte te maken, opdat het algemeene peil der ontwikkeling stijgen zal tot op de hoogte, die de tijdsomstandigheden zullen vorderen. Die stroom is tot op dit oogenblik te zwak en te veel gelocaliseerd, om geen vrees te koesteren, dat het welverdiende straks aangehaalde getuigenis van den Minister Bergansius in de toekomst zijn actueele waarde verliezen zal. Laten wij het elkander niet verhelen, dat wij, wat zucht naar hoogere vorming betreft, belangrijk bij het buitenland ten achter blijven en dit vooral de bij uitstek tactische wapens, cavalerie en infanterie geldt. Niet zelden toch kwam het in Pruisen voor, dat tot aanvulling van de 75 — thans tot 100 gestegen — open plaatsen aan de Krijgs-academie 200 aspiranten een edelen wedstrijd waagden, terwijl in Rusland verleden jaar 330 candidaten voor de Nicolaas-academie voor den generalen staf moesten kampen om 140 plaatsen, waarvan er 75 door de infanterie werden vermeersterd. 1)

Hetzelfde neemt men onder meer in Oostenrijk, in Beieren en in Italië waar. Ook daar overtreft het aanbod steeds in zeer sterke mate de vraag; ook daar kan jaarlijks, zonder uitzondering, het verlangen van het officierskorps naar hoogere vorming, door cijfers worden geconstateerd. Dit betreft voornamelijk de cavalerie en de infanterie, die op daadwerkelijke wijze de onomstootbare waarheid erkennen, dat de beteekenis dier wapens voor het gevechtsweld in klimmende mate toeneemt, zoodat van hare officieren een groote inspanning gevorderd

1) Mil. Wochenblatt. 1895, n°. 111.

moet worden, om de toekomst met vertrouwen tegemoet te kunnen zien.

In 1889 behoorden van de 111 aspiranten voor de Oostenrijksche krijgsschool er 56 tot de infanterie en 18 tot de cavalerie. In '90 dienden er van de 107 candidaten 51 bij de infanterie en 16 bij de cavalerie. De artillerie zond er resp. slechts 28 en 17 luitenants heen, zoodat de verschillende wapens vrij wel naar verhouding hunner sterkte aan die krijgsschool vertegenwoordigd worden. 1)

In Beieren bezochten van '67—'87 109 infanteristen, 44 cavaleristen, 65 artilleristen en 17 officieren der genie de krijgsschool, terwijl eindelijk van 50 à 60 krijgsschoolleeringen te Turijn steeds gemiddeld $\frac{2}{3}$ tot de infanterie en cavalerie behooren en de overigen tot de Italiaansche artillerie en genie.

Deze cijfers spreken beter dan het beste betoog. Het zijn cijfers, wier aandachtige beschouwing en ernstige overweging er in de eerste plaats toe leiden *moeten*, elkander op te wekken om den weg te bewandelen, die tot een wetenschappelijk standpunt voert, voldoende hoog om onzen toestand naar waarheid te kunnen beoordeelen en verbeteren; een standpunt, dat wij moeten bereiken om althans het hoofd omhoog te kunnen houden, wanneer eenmaal — wat God verhoede — ons het zwaard uit handen mocht geslagen worden, omdat de natie, eerst toen het te laat was, geloof sloeg aan de »perikelen», die haar zoo menig maal, in deze zaal zoowel als daarbuiten, in de meest welsprekende taal voor oogen werden gehouden; een standpunt, dat wij reeds zoo spoedig mogelijk moeten innemen, om wellicht nog bij tijds den storm te kunnen bezweren.

Doch, hoor ik u vragen, wat te doen, indien die opwekking hier en daar uitblijft of wel onmachtig blijkt te zijn? Wolnu, dan rest ons nog het laatste middel, n.l. dat de Regeering maatregelen neme om de inrichting voor hooger militair onderwijs te bevolken. Juister toch is de toestand ten onzent

1) Geschichte des Militär- Erziehungs- und Bildungswesens in den Landen deutscher Zunge. III. Berlin. Hofmann & Cie. 1893.

wel nooit geschetst dan door het Kamerlid, dat in '89 zitting had voor Arnhem. »Wordt», zegt hij, »vrij algemeen in den »lande — en terecht — groot gewicht gehecht aan een deugdelijke opleiding voor den officiersrang, veel minder belangstelling werd tot dusver betoond in hetgeen voor de hoogere »vorming van den officier werd verricht; en toch is hiermede »zonder twijfel een niet minder *groot staatsbelang* 1) gemocid. »Immers waar tegenover den vijand aan den luitenant de aan»voering van nog geen honderd manschappen is opgedragen, »hangt het wel en wee van duizenden en tien duizenden af »van de leiding der hoogere bevelvoerenden; ja, *kan de onder»gang van den Staat het gevolg zijn van de omstandigheid, dat »zij, aan wie de leiding van 's lands verdediging was opgedragen niet ten volle op de hoogte hunner taak waren.*»

Is de zorg voor een doeltreffende organisatie van ons hooger onderwijs alzoo een groot staatsbelang, dan is het ongetwijfeld ook staatszorg te waken, dat dit onderwijs wordt gevolgd. Dientengevolge acht ik een besluit geboden, waarbij wordt vastgesteld, dat voortaan — behoudens eenige beperkingen, waarop ik straks terugkom, en behoudens de noodige overgangsbepalingen — de hoofd-officiersrang uitsluitend zal verleend worden aan officieren, die een hoogere vorming hebben genoten. Ik haast mij daarbij te voegen, dat hiermede niet bedoeld kan worden het volgen van den driejarigen cursus aan de Hoogere Krijgsschool; die eisch zou onbetwistbaar overdreven en — in verband met de hooge onderwijskosten — onuitvoerbaar zijn. Het denkbeeld is op zich zelf niet nieuw, werd reeds meermalen aangegeven, zij het dan ook in een anderen vorm, o. a. door den zoozeer gewaardeerden schrijver der Nationaal Militaire vertoogen en kwam reeds in 1868 in het Oostenrijksch-Hongaarsche leger in vervulling. 2)

In het Oostenrijksche voorschrift op de bevordering van 23

1) Wij cursiveeren.

2) Zie: *Monumenta Germaniae Paedagogica*. Band XV, Berlin 1893, blz. 288 e. v.

Dec. '75 vindt men dan ook : »Om aan de kapiteins en ritmeesters der verschillende wapens gelegenheid te geven zich voor den rang van majoor voor te bereiden, worden zij, die wat de practijk betreft in het algemeen geschikt geoordeeld zijn voor bevordering, volgens ancienniteit *opgeroepen* tot het volgen van den centralen cursus voor infanterie en cavalerie, voor den artillerie-voorbereidingscursus, of voor den hooger genie cursus, al naargelang het wapen, waartoe zij behooren. Het afleggen van proeven van bekwaamheid in vervanging van het bezoek van elk dier scholen is toegestaan. Wie noch het een, noch het ander wenschen, komen voor bevordering niet in aanmerking.»

In 1886 werd in de bestaande regeling in zooverre wijziging gebracht, dat, uitgenomen de officieren der genie — die den geniecursus moesten volgen en daar een hogere technische vorming erlangden — alle kapiteins of ritmeesters, wier tijd voor bevordering naderde, werden vereenigd om langs applicatorischen weg zich voor hoofdofficier voor te bereiden. — Voor de officieren der artillerie ging hieraan een verplichte technische cursus vooraf, die met goed gevolg moest afgelopen zijn. — Alleen die officieren konden toegelaten worden, die twee jaren onafgebroken in den troep hadden gediend; terwijl hiervan, met het oog op hunne verdiensten, werden vrijgesteld de commandanten der cadettenscholen en de leeraren bij een militaire academie. Tot den cursus '86—'87 werden opgeroepen 62 officieren der infanterie, 22 der cavalerie, 11 artilleristen en 2 pioniers.

De cursus duurde slechts 8 maanden en werd in 1891 besloten met een vijfdaagsch bezoek aan de schietschool te Bruck, door eenige gezamenlijke practische oefeningen in den omtrek van Weenen en van 3—20 October door een oefeningsreis op de slagvelden van Bohemen.

Een bepaald eindexamen werd sedert 1876 *niet* afgenomen; het eindoordeel, door directeur en leeraren opgemaakt, luidde eenvoudig: *geschikt* of *niet geschikt*. Kon dit oordeel niet eenstemmig worden uitgebracht, dan besliste een commissie van een generaal en eenige hoofdofficieren, welke inzage nam van

den schriftelijken arbeid der leerlingen, gedurende de detachering vervaardigd. De kapiteins der pioniertroepen werkten nog bovendien een opdracht uit, die met het eigenaardig karakter van hun wapen strookte en door den regimentscommandant werd beoordeeld. Aan het hoofd van dezen cursus stond een generaal-majoor als directeur; in '81 was dit de aartshertog Johan Salvator, later als Johan Orth zoozeer bekend.

De hoofdofficiers-cursus was geheel onafhankelijk van de krijgsschool, die voornamelijk dient tot vorming van generale stafofficieren.

Ziehier, mijne heeren, in vluchtige trekken de regeling van het hooger militair onderwijs in Oostenrijk gedurende een tijdvak van ruim 25 jaren.

Met onze Wet van 1890 in de hand, zou het mogelijk zijn een cursus in dien geest op te richten. Die Wet zegt in art. 3: »Door Ons worden in het belang van de hoogere vorming van officieren — bepaaldelijk *ook* 1) in technische richting — nog andere voorzieningen getroffen.» Zijn wij wel ingelicht, dan worden de maatregelen, door de Wet van '90 bevolen, ten opzichte van een technischen cursus voor artillerie- en genie-officieren voorbereid; welke die zijn zullen, is ons uit den aard der zaak onbekend. Doch al moge de regeling der hoogere vorming in technischen zin door de redactie en den geest der wet de prioriteit hebben, zoo neemt dit niet weg, dat ook voor de tactische wapens een hoogere vorming, afgescheiden van de Hoogere Krijgsschool, door deze wet kan en wellicht moet worden bezorgd.

Men werpe mij niet tegen, dat een hoogere vorming niet voor *alle* aanstaande hoofdofficieren noodzakelijk is te achten. De zelfstandige opdrachten, die in oorlogstijd aan verscheidene onzer hoofdofficieren, soms zelfs aan kapiteins kunnen en moeten toevertrouwd worden, zullen immers menigmaal even belangrijk zijn als die, van veel hooger geplaatste officieren der groote volkslegers onzer machtige naburen. Die belangrijk-

1) Wij cursiveeren.

heid wordt niet bepaald door de numerieke sterkte van den troep, waarmede eenige oorlogshandeling wordt ondernomen, maar wel door het verband tusschen die onderneming en den strategischen of tactischen toestand van het oogenblik.

Niet gaarne echter zou ik de Oostenrijksche regeling in al hare bijzonderheden zien overnemen, doch vooral niet die, welke in Oostenrijk tot 1876 werd gevolgd, omdat zij onvermijdelijk tot wrevel en ontevredenheid aanleiding moet geven.

Dit was dan ook nagenoeg onmiddellijk in Oostenrijk het geval, met dit gevolg, dat de hoofdofficiers-cursus, in '68 nog ouder den indruk der voor de Oostenrijksch-Hongaarsche monarchie zoo droevige gebeurtenissen opgericht, na vele wederwaardigheden en een lange lijdensgeschiedenis, in 1894 werd opgeheven. 1)

Die opheffing schrikt mij niet af, want zij ligt buiten het beginsel, dat men trouwens in Oostenrijk niet los heeft willen laten. Van daar dan ook de nu reeds aangekondigde oprichting van eenen cursus voor luitenant-kolonels, een verdubbeling van het aantal opengestelde plaatsen voor de krijgsschool, het behoud van den verplichten cursus voor de aanstaande hoofdofficiers der artillerie en, last not least, het wederom instellen van het examen voor hoofdofficier, door een gelijksoortige commissie af te nemen als die, welke eertijds de uitkomsten der studiën overwoog.

Geen onderwijs dus meer, om eenvormigheid van opvatting te bevorderen, doch wel een onderzoek naar het standpunt te dien opzichte door de candidaten ingenomen! Ik voor mij zou het meer logisch vinden den omgekeerden weg te volgen. Hoe kan men maaien, waar niet werd gezaaid?

Niet die cursus om zichzelf wekte de ontevredenheid, doch het feit, dat, zonder aanzien des persoons, een ieder werd opgeroepen, ook zij, die dat onderwijs niet meer behoefden; niet die cursus, doch de schoolschheid van het onderricht en, vooral aanvankelijk, het overladen en weinig practisch programma van studiën.

1) Zie voor meerdere bijzonderheden, Mil. Wochenbl. 1894, n°. 67.
1895/96

Ik herhaal het dus, niet gaarne zou ik die zooeven verworpen regeling, evenmin als de thans ginds bestaande in al hare bijzonderheden zien volgen.

De leeftijd, waarop ten onzent in den regel de hoofdofficiers-rang wordt bereikt, is te hoog om hen, die weldra voor bevordering in aanmerking komen, op de thans in Oostenrijk, Engeland 1), Italië en ten deele ook in België gevolgde wijze te onderzoeken. Het gaat niet aan, mannen van 40 tot 45, 46 jaar een of meer examens te laten passeeren, alvorens hen een hooger commando toe te vertrouwen; ik acht dat kwetsend voor het gevoel en ondermijnend voor het gezag der comp.^{ies}-, batterij- en eskadronscommandanten; het geeft bovendien, naar mijne opvatting, een zeer onjuisten dus onbillijken maatstaf ter beoordeeling. Geen eindexamen dus en vooral ook geen toelatingsexamen. Het oordeel »geschikt" of »niet-geschikt" van de hoofdofficiëren van het regiment moet over de al of niet toelating tot den cursus, waar men zich verder tot den rang van hoofdofficier bekwaamt, beslissen. De schriftelijke arbeid, gedurende den gang van het onderwijs, onder raadpleging van alle door den candidaat verlangde bronnen, kan de bouwstoffen leveren voor het oordeel, dat ten slotte de geschiktheid voor bevordering moet bepalen.

Aan het korps blijve alzoo de beoordeeling der waarde van den officier als mensch, als soldaat, als aanvoerder en opvoeder van den troep en van zijne ondergeschikte officieren, dus van de moreele en de technische zijde van het vraagstuk; aan den cursus worde slechts een oordeel gevormd over de wetenschappelijke ontwikkeling en de geschiktheid als troepenleider.

De hoogere technische vorming der officieren van de genie en ook voor zoover de artillerie die behoeft of daarmede kan volstaan hier buiten beschouwing latende, kan m. i. de op-richting van een zoogenaanden tactischen hoofdofficiërcursus

1) An officer below the rank of lieutenant colonel shall not be recommended to Us for promotion unless he has previously passed such professional examination as may be fixed by Our Commander-in-Chief, with the approval of Our Secretary of State. *Royal Warrant for the promotion of The Army*, 1893, blz. 5.

nooit anders dan aanbeveling verdienen. Alsdan schijnt het mij het doelmatigst en het minst kostbaar toe, dat onderwijs te verbinden aan de hogere krijgsschool; doelmatig, omdat zoo-doende het onderwijs onder eenhoofdige leiding, dus in dezelfde richting wordt gegeven; minder kostbaar, omdat wellicht van de localiteit, zeker van de daar aanwezige hulpbronnen gebruik kan gemaakt worden en men met een voldoende uitbreiding van het leeraarspersoneel kan volstaan. Wenschelijk is dit ook, omdat de Staat, in wiens belang dat onderwijs wordt gegeven, verplicht is de kosten te dragen, door de oprichting en het volgen van dien cursus veroorzaakt.

Bepaalt het onderwijs zich tot tactiek, landsverdediging, tactische en belegerings-oefeningen op de kaart, en tot paardrijden, dan kan men m. i. met een cursus van 8 maanden volstaan, waarvan de laatste twee uitsluitend gewijd kunnen worden aan practische oefeningen onder leiding van den directeur der Hoogere Krijgsschool en het leeraarspersoneel van dien cursus.

Van dien cursus zou ik wenschen vrijgesteld te zien:

1°. de officieren, die op de thans gebruikelijke wijze de hogere krijgsschool met succes hebben bezocht;

2°. de officieren, die door kennis en ontwikkeling, *onverschillig hoe zij die verkregen*, als het ware zonder nadere overweging zijn aangewezen om later met eere hogere rangen te bekleeden. Deze officieren zou men kunnen vrijstellen op aanwijzing van den Inspecteur van hun wapen, ingeval die aanbeveling steunt op een uit den aard der zaak bij uitzondering voorkomende, speciale voordracht van de gezamenlijke hoofd-officieren van hun regiment;

3°. de officieren, die met goed gevolg, gedurende minstens een vijftal jaren als leeraar in de tactische vakken aan de inrichtingen van onderwijs zijn werkzaam geweest.

Met dit stelsel van hogere vorming kunnen, naar het mij toeschijnt, verschillende voordeelen worden verkregen. De beoordeeling toch van de wetenschappelijke waarde der officieren kan daarmee niet alleen op dengdelijke, doch bovenal op een-vormige wijze geschieden, terwijl de moeilijkheid om te beslissen

over het *to be or not to be* voor een groot deel wordt weggenomen. Voorts kan de promotie belangrijk worden gebaat, doordien een vrij groote categorie van officieren, voor wie de moeite eener ernstige voorbereiding niet kan opwegen tegen de voordeelen eener eventuele bevordering, zich van zelve terugtrekt. Dientengevolge voorkomt dit stelsel tevens vele teleurstellingen en schijnbare onbillijkheden, terwijl — en dit acht ik een groot voordeel — de tijd in subalterne rangen doorgebracht, meer wordt een tijd van voorbereiden dan van aanhoudend en bijna dagelijks examen doen. Ik vertrouw bovendien dat, eenmaal wetende welke studie tot het bereiken der hoogere rangen onherroepelijk gevorderd wordt, menigeen eerder dan thans de boeken weder ter hand neemt, overtuigd dat eenige inspanning, althans voor een groot deel, aan de toekomst de wet kan stellen.

Ongetwijfeld zal de oprichting van den hoofdofficiers-cursus den toeloop naar de Hoogere Krijgsschool belangrijk doen stijgen. Menigeen, die thans het bezoeken daarvan niet wenscht, omdat de kosten niet tegen de mogelijke voordeelen opwegen, zal er voortaan de voorkeur aan geven op jeugdigen leeftijd de krijgsschool te bezoeken, in stede van in latere jaren den hoofdofficiers-cursus; te meer omdat die school dan niet alleen voor enkelen, maar voor al hare leerlingen tastbare vruchten kan afwerpen.

Men vreeze niet dat de kennis, daar verkregen, hare waarde zal hebben verloren, wanneer de tijd aanbreekt om tot hoofdofficier bevorderd te worden. Een der groote en onbetwistbare voordeelen toch van de krijgsschool is het feit, dat men daar zelfstandig leert arbeiden, terwijl ik voor mij de overtuiging heb, dat een ieder, wiens blik door studie is verruimd, en die in zichzelf de kracht voelt op wetenschappelijk gebied iets tot stand te brengen, niet moede zal worden de wetenschap te dienen; die haar beter kennen, zullen haar ook meer liefhebben, omdat zij aan hare beoefenaars groote voldoening schenkt en zelfs een gevoel van berusting, wanneer de fortuin zich van hen afwendt.

Eindelijk zal deze voorstelling een lang gezocht middel aan

de hand doen, om de officieren, die geruimen tijd aan het onderwijs waren verbonden, het loon hunner diensten uit te keeren, zoodat langzamerhand de moeilijkheden zullen verminderen om in eventueele vacatures op voldoende wijze te kunnen voorzien.

Laat ons het gezegde van den maarschalk Bugeand niet vergeten: »La meilleure garantie du travail est encore le picotin."

Daarom stelt men dan ook in het buitenland alle pogingen in het werk om de betrekking van militairen onderwijzer zóó aantrekkelijk te maken, dat talrijke candidaten zich daarvoor beschikbaar houden en het legerbestuur dientengevolge hooge eischen stellen kan.

In Rusland b. v. zijn slechts bepaalde categorieën van officieren *gerechtigd* tot het geven van militair onderwijs, zooals de oud-leerlingen der Nicolaas-academie voor den generalen staf, die, zonder examen af te leggen, kunnen optreden als instructeur in de tactiek, de krijgsgeschiedenis en de topografie; eveneens de officieren, welke door hun wetenschappelijken arbeid naam gemaakt hebben; voorts zij, die den cursus aan de academie met een getuigschrift van den eersten graad verlaten hebben en in de vakken, welke zij wenschen te onderwijzen, een vastgesteld aantal punten hebben behaald. Andere officieren kunnen alleen tot het onderwijs worden toegelaten na het houden eener proefvoordracht, waarvoor de generale stafacademie het thema aangeeft, terwijl de voordracht binnen drie maanden tijds in het gebouw dier academie moet gehouden worden. Een daartoe aangewezen commissie bepaalt in verband hiermede of de candidaat al of niet bekwaam is als militair onderwijzer op te treden. 1) Tegenover deze hooge eischen staan echter groote voordeelen. Een Russisch officier, die 10 jaar bij het onderwijs werkzaam is geweest, kan reeds na een 25-jarigen dienstdtijd recht op het volle pensioen doen gelden, alsmede op den titel van — wat wij zouden noemen — emeritus professor.

1) Organisation und Dienst des Russ. Generalstabes. *Jahrbücher*, 1894.

Menig Nederlander zou zich echter meer vergenoegen met den klank der 1500 roebels, welke de instructeurs aan de hoogste inrichtingen van onderwijs ginds als jaarlijksche toelage boven hun tractement ontvangen.

Ook in Duitschland geeft de regeering op officiële wijze een zeer krachtigen steun aan het onderwijs, aangezien in den regel de militaire leeraren voor één jaar »vorpatentirt" worden, d. w. z. een jaar eerder promotie maken, dan het geval zou zijn, indien zij hunnen dienstdtijd onafgebroken in de gelederen hadden doorgebracht. 1)

Het oprichten van den door mij genoemden hoofd-officiers-cursus nu, zou de gelegenheid openen om ten onzent iets in het belang der militaire leeraren te doen. Ik zou dus wenschen, dat de onderwijzers in de tactische en aanverwante vakken gewoonlijk van het volgen van dien cursus werden vrijgesteld, terwijl ik er niet aan twijfel of bij het oprichten van een technischen cursus ook de leeraren in de artillerie- en genie-wetenschappen op dezelijke wijze hun toekomst kunnen verzekerd zien, als loon voor hunnen arbeid.

De officieren, die de niet-militaire vakken onderwijzen en daaraan hun leven verder wenschen te wijden, zou ik blijvend aan het onderwijs willen verbinden, door hen in de gelegenheid te stellen, voor zoover noodig, hunne opvoeding op 's lands kosten te voltooien en hen, ingeval hunne verdiensten zulks billijken, op aannemelijke voorwaarden den dienst doen verlaten, op de wijze dus als onlangs geschiedde met het zoo bekwame Hoofd van Onderwijs in de wiskundige vakken aan de K. M. A.

Door dergelijke maatregelen kan langzamerhand meerdere stabiliteit van het onderwijs worden verkregen en de opleiding der aanstaande officieren geheel in handen komen hunner natuurlijke opvoeders, officieren en oud-officieren, terwijl het dan tevens in de toekomst niet kan voorkomen, dat zij, aan wien het leger groote verplichtingen heeft, plotseling als onbruikbaar ter zijde worden geschoven.

1) Zie ook de bespreking van de promotie in het Fransche leger. Deutsche Heereszeitung, 3 Aug. '95.

Ziehier, mijne heeren, eenige fantasieën over het thema: onderwijs-belangen. Vergun mij, alvorens u dank te zeggen voor uw welwillend gehoor, u nog te herinneren aan een merkwaardige zinsnede voorkomende in het Rapport der Staatscommissie, die in 1869 belast was een der reorganisatiën van het onderwijs aan de K. M. A. voor te bereiden, of liever, in een nota aan dat Verslag toegevoegd. »Zooals thans de »plaatsing van officieren bij de Academie geschiedt, is het zeer »te verwonderen, dat men in zijn keuze niet *meer* teleurgesteld «wordt». Die verzuchting geldt ook thans nog voor het geheele militaire onderwijs. Terwijl in de burgermaatschappij vele en velerlei maatregelen worden getroffen om onderwijzers te kweken, wordt van daag of morgen deze of gene officier plotseling aangewezen om een vak te onderwijzen, waaraan hij wellicht in jaren niet heeft gedacht, terwijl bovendien de eigenaardige moeilijkheden aan het optreden als onderwijzer hem geheel en al vreemd zijn. Ik spreek op grond van persoonlijke ervaring, wanneer ik durf beweren dat het onderwijs daarmede niet wordt gebaat. Ook ik heb eenige jaren, door den nood gedrongen, de vivisectie op mijne leerlingen moeten toepassen, en durf daar gerust voor uitkomen. Het is toch immers geene schande, zelfs geen gebrek, dat men niet als docent geboren wordt. Daartoe wordt niet alleen kunde vereischt, maar ook ervaring, methode en veel menschenkennis.

Zoo vordert het b.v. een groote mate van zelf beheersching en tact en aanvankelijk van groote inspanning om telkens in een goede stemming voor de klasse te komen of — des noods — die goede stemming te fingeeren. Dit is een stellige eisch, waaraan, afgescheiden van de noodige kennis en de groote gave om die mede te deelen, de leeraar moet kunnen voldoen, ten einde die stemming *onmerkbaar* aan de leerlingen mede te deelen. In een atmosfeer van opgewektheid ontwikkelen de verstandelijke vermogens zich gemakkelijker en sneller, met een opgeruimden geest denken en oordeelen wij scherper en nauwkeuriger, zoodat die stemming met zorg moet worden gekweekt.

Evenzoo eischt het een groote mate van menschenkennis en doorzicht om de individualiteit niet te miskennen of uit te

dooven. »Die de individualiteit niet acht,» zegt de groote pedagoog Diesterweg, »vergriipt zich aan de natuur en aan haren Schepper. Wie eenige bewustheid daarvan heeft, zal er zich zeker voor wachten in het heiligdom van het persoonlijk wezen van den mensch in te grijpen. Hij zal het origineele, dat hij bij iederen leerling aantreft, eerbiedigen, want in de vrijheid zich overeenkomstig zijn aanleg te ontwikkelen, ligt het geluk van elken bijzonderen mensch.»

Wie voor de klasse komt, moet de overtuiging in zich levendig houden, dat die individualiteit werkelijk bestaat en waard is opgespoord te worden. Bij aandachtige beschouwing en onafgebroken studie begint zij te spreken. Ook de tastbare resultaten van het onderwijs eischen dat. De een wijkt af, zoodra het oog niet op hem gevestigd is, de ander, die schijnbaar de gewoonte heeft weinig aandacht te schenken, weet met zekerheid een gedeelte der voordracht te reproduceeren en blijkt dus een levendig belang te stellen; een ruwe opmerking zou in dit laatste geval meer kwaad kunnen stichten, dan voordeel aanbrengen.

Wie geen ervaring op onderwijsgebied heeft, zou geen klasse weten te leiden, waarin een Trochu en een Mac-Mahon, een v. Manteuffel en een von Goeben, allen in den dop, naast elkander op de banken gezeten of gezamenlijk een patrouille loopende, om beurten met het commando belast.

Zoo zijn er tal van ongekende moeilijkheden, die de eerstbeginnende docent heeft te overwinnen.

Daarom acht ik het mijn plicht hier nog met een enkel woord de noodzakelijkheid te betoogen, dat den officieren, welke voor het onderwijs worden aangewezen een geruime tijd van voorbereiding wordt geschonken en de gelegenheid om door opzettelijke aanschouwing der methoden van hen, die meerdere ervaring op dit gebied hebben, zich vertrouwd te maken met de eigenaardige moeilijkheden aan het onderwijs geven verbonden, om ten slotte zich zelven een gedragslijn te kunnen afbakenen, elk overeenkomstig zijn eigen karakter en opvatting; een vaststaand recept is daarvoor niet aan te geven.

Ik zou wenschen, dat men, door detachceering aan de inrich-

tingen van onderwijs, die a.s. leeraren in de gelegenheid stelde de door hen verlangde lessen te volgen, van tijd tot tijd een voordracht te houden en die te bespreken met hun toekomstigen chef, die ten slotte voor de uitkomsten van dat onderwijs aansprakelijk is, of zich nog tijdig terug te kunnen trekken, alvorens als onderwijzer schipbreuk te lijden en — wat meer zegt — het onderwijs, ondanks hunne beste bedoelingen te schaden.

Moge het al geen goud zijn, wat mij tegenblonk, zoo hoop ik toch, Mijne Heeren, dat hetgeen mijn aandacht trok door U niet op den eersten aanblik als waardeloos voorbijgegaan zal worden.

Alleen door met onze omgeving gelijken tred te houden in ontwikkeling van het verstand en beschaving van den geest, kunnen wij eerbied afdwingen voor het beroep, dat wij kozen tot ons levensdoel, zal het ons mogelijk zijn den krijgsdienst in eere te herstellen en kunnen wij er voor waken, dat ons eenparig uitgebracht en met deugdelijke redenen omkleed oordeel meer gewicht in de schaal zal leggen dan tot heden toe het geval was.

De mate van ontwikkeling, die ons officierskorps behoeft is grooter, naargelang het Nederlandsche volk minder geneigd is het voorbeeld te volgen, door alle beschaafde natiën op dit oogenblik gegeven, om de heilige taak der landsverdediging met ernst eigenhandig te aanvaarden; grooter, omdat die ontwikkeling alsdan het eenige middel vormt, dat ons rest, om het aanzien van het leger naar buiten hoog te houden.

De VOORZITTER: Wanneer geen der heeren het woord wenscht te voeren, dan wil ik met een enkel woord den indruk weergeven, dien ik van het gesprokene op heden avond heb verkregen. En dan wil ik gaarne zeggen, dat ik over het algemeen den spreker met genoegen heb gehoord.

Die fantasieën, gelijk de heer Hoogeboom zijne beschouwingen genoemd heeft, hebben zeer zeker een groote aantrekke-

lijkheid voor ieder wetenschappelijk gevormd officier, waarbij komt dat hij zijne denkbeelden op even duidelijke als boeiende wijze heeft weten mede te deelen.

In het begin zijner rede heeft hij echter iets gezegd, waarmede ik niet geheel kan instemmen, nl. waar hij gesproken heeft over het gebrek aan taalkennis der officieren. Ik meen dat de geachte spreker op dit punt niet volkomen billijk was en dat zijne beschouwing hieromtrent niet op de meeste Nederlandsche officieren kan worden toegepast.

Wanneer men in den vreemde komt, dan zijn het niet alleen de officieren, maar ook het meerendeel der andere overigens goed ontwikkelde menschen, die zich terugtrekken, wanneer het aankomt op het spreken van een vreemde taal.

En om nu van onze officieren en van onze leerlingen der Hoogere Burgerscholen te eischen, dat zij vier talen zullen kennen, dit is inderdaad te veel gevergd. Het is toch geen kleinigheid om naast het Hollandsch, ook te moeten kennen Fransch, Duitsch en Engelsch. In welk land ter wereld wordt dat kennen van drie vreemde talen geëischt? Nergens.

Wanneer men voor speciale missiën Hollandsche officieren naar het buitenland moet zenden, dan is het niet moeielijk daarvoor personen te vinden, die zich zeer goed uitdrukken in het Fransch of Duitsch en dit is in den regel toch vrij voldoende; het Engelsch komt zelden te pas.

Ik heb met veel vreemde officieren omgegaan, Duitschers, Franschen en Engelschen, maar zij spraken over het algemeen niet veel anders dan hun eigen taal.

Overigens weten de meeste Hollanders zich in vreemde talen verstaanbaar genoeg uit te drukken, zoodat wij werkelijk op onze taalkennis niet laag behoeven neer te zien en ik heb integendeel meermalen opgemerkt dat men in het buitenland verwonderd is over het gemak, waarmede de Hollanders in het algemeen zich van vreemde talen weten te bedienen.

Voorts vergete men niet dat, behalve de taalstudie, van onze officieren zooveel andere studie gevorderd wordt.

Mijn idee zou zijn, dat aan de aspirant-officieren de keus

moest worden gelaten om twee van de drie vreemde talen : Fransch, Duitsch en Engelsch te leeren, dan bestaat er ook meer waarborg, dat de kennis daarvan degelijker wordt. Het is m. i. volstrekt niet noodig, dat ieder officier die *drie* talen moet kennen.

Doch dit daargelaten, hoop ik, dat veel van de fantasieën van den geachten spreker verwezenlijkt zullen worden, hoewel ik niet geloof dat wij veel kans hebben de bereiking van zijn ideaal, omtrent de hoogere opleiding tot hoofdofficieren te beleven.

Ik bedank intusschen den heer Hoozeboom zeer, ook uit naam der vergadering, voor zijne onderhoudende en boeiende voordracht.

(*Applaus.*)

De heer HOOGEBOOM: Het zij mij vergund, mijnheer de Voorzitter, nog een enkel woord in het midden te brengen. Ik heb slechts medegedeeld hoe ik uit eigen ervaring meen te weten, dat velen onzer met de kennis der talen niet op den besten voet verkeerden. Daarmede wil ik volstrekt niet beweren dat de jongelui, die de hoogere burgerschool of de cadetten-school verlaten, wat die kennis betreft, het standpunt niet zouden bereiken, waarop genoemde inrichtingen hen behooren te brengen. Ik vermeen alleen dat men, door het onderwijs in talen te staken zoodra de cadet de K. M. A. betreedt, vrijwillig van een middel afstand doet, dat het vormend onderwijs — naast de vakstudie voor den aanstaanden officier onmisbaar — op zoo krachtige wijze te hulp kan komen en tevens practische resultaten afwerpen.

Ik wenschte geheel in het midden te laten hoeveel tijd men voor die studie kan of moet afzonderen, eveneens of dat onderwijs zich over een of over meer talen kan uitstrekken — waarbij onze moedertaal wel niet vergeten mag worden — doch trachtte alleen de aandacht op het beginsel te vestigen. Taal- en letterkunde behooren, naar mijne overtuiging, eerst zoo laat mogelijk van de programma's van studiën geschrapt te worden.

De VOORZITTER: Ik dank u voor deze nadere toelichting,

doch dit maakt de zaak niet gemakkelijker, want de beoefening van de Fransche, Duitsche en Engelsche *literatuur* zou inderdaad nog veel meer tijd in beslag nemen, die misschien beter voor de militaire vakken ware te gebruiken.

Wanneer nu niemand meer het woord verlangt te voeren, dan sluit ik, onder herhaalde dankbetuiging aan den spreker, de vergadering.

De Secretaris

G. N. H. SCHULTZ VAN HAEGEN.

BIJLAGE.

Aantal jaarlijks toegelaten Officieren-leerlingen tot de Stafschool, de Krijgsschool voor Officieren, de 2e afdeling der Krijgsschool en de Hoogere Krijgsschool.

Inrichting.	Jaar.	Krijgsk. Stud. h. t. l.				Krijgsk. Stud. Kol.				Intend. Stud. h. t. l. (1)		Intend. Stud. Kol. (1)	
		Inf.	Cav.	Art.	Genie.	Inf.	Cav.	Art.	Genie.	Adm.	Andere wapens.	Adm.	Andere wapens.
Stafschool.	1868	1	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	69	1	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—
	70	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
	71	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
	72	1	—	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—
	73	2	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—
Krijgsschool voor Offn.	74	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	1875	1	—	3	—	1	—	—	—	—	—	—	—
	76	7	1	1	—	1	—	—	—	1	—	—	—
	77	4	1	—	—	2	—	—	—	3	—	—	—
	1878	10	2	2	—	3	—	—	—	1	1	—	—
	79	4	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—
2e Afd. der Krijgsschool.	80	4	—	1	—	5	—	2	—	—	—	—	—
	81	3	—	—	—	7	—	1	—	1	1	—	—
	82	4	—	2	—	3	—	—	1	1	—	4	—
	83	1	—	4	—	4	—	1	—	1	—	1	—
	84	6	—	2	—	3	—	1	—	—	1	—	—
	85	3	1	4	1	4	—	—	—	1	—	—	—
Hoogere Krijgsschool.	86	5	—	3	—	4	—	—	—	1	1	3	—
	87	1	1	3	—	1	—	1	—	—	—	3	—
	88	6	—	4	—	2	—	3	1	2	—	2	—
	89	8	1	1	—	3	—	—	—	3	—	1	—
	90	8	—	2	—	4	—	1	1	1	—	2	—
	1891	8	—	1	1	4	—	1	1	—	—	3	—
Hoogere Krijgsschool.	92	3	—	3	—	5	—	1	—	1	—	2	—
	93	3	—	4	—	4	1	—	—	—	1	3	—
	94	6	—	3	—	4	2	—	—	1	1	1	1
	95	4	—	6	—	6	—	1	—	—	2	3	—
Totaal		107	9	54	7	71	3	15	4	18	8	28	1
		177				93				26		29	

(1) Hieronder zijn niet begrepen de leerlingen (3 Nederl. Officieren en 1 Ind. Officier), die na afloop van den krijgskundigen cursus, ook nog dien voor de Intendance-Studiën hebben gevolgd.

In 1868 werd de stafschool met 4 jarigen cursus ingesteld en gevestigd te *Breda*. Zij werd, bij Kon. Besluit van 28 Juli 1875 n°. 10, veranderd in een »Krijgsschool voor officieren» met gewijzigde bestemming, onder toevoeging van den Intendanced-cursus. Werd bij aanschr. van het D. v. O. van 25 April 1876, n°. 71 P (R. M. I. blz. 569) met ingang van 1 November 1876 ook toegankelijk gesteld voor officieren van het Ned. Ind. Leger.

Bij Kon. Besluit van 31 Maart 1877 n°. 15 (R. M. I. blz. 693) werd de Intendanced-cursus van één op twee jaar gebracht.

Bij Kon. Besluit van 14 Maart 1878 n°. 17 (R. M. I. blz. 799) werd de inrichting opnieuw geregeld en IIe afd. der krijgsschool gedoopt. Deze werd in den loop van dat jaar overgebracht naar *'s-Gravenhage*. Het aantal leerlingen, dat kon worden toegelaten, werd bepaald bij Kon. Besluit van 16 Augustus 1878 n°. 25, (R. M. I. blz. 914).

Bij Kon. Besluit van 5 Decb. 1879 n°. 27, werd de toelating der Indische officieren opnieuw geregeld.

Bij Kon. Besluit van 9 Juni 1880, n°. 107, en bij Min. Beschikking van 20 Sept. 1880, IIe afd. Gen. Staf n°. 5, werd de IIe afd. der krijgsschool opnieuw gewijzigd. De Intendanced-cursus werd georganiseerd bij Kon. Besluit van 7 Sept. 1880 n°. 8 en bij Besch. van den Min. v. Oorlog van 21 Sept. d. a. v. IIe afd. Gen. Staf n°. 23. De toelating van Ind. officieren tot een Intend.-cursus werd geregeld bij Kon. Besluit van 4 Mei 1881 n°. 9 (R. M. I. blz. 519.) Op 1 November 1891, trad de in de wet van 21 Juli 1890 aangegeven Hoogere Krijgsschool in werking. Zie daaromtrent R. M. 1891, bevattende het reglement en het voorschrift voor de inrichting.

In 1895 werd zij gevestigd in de voormalige directeurswoning der geschutgieterij. Het aantal jaarlijks opengestelde plaatsen is in de Staatscouranten te vinden. Aanvankelijk (voor de Stafschool) bedroeg dit aantal vier. Later werd het cijfer aanmerkelijk uitgebreid en gedurende de laatste 12 jaren was het vrij standvastig:

KRIJGSKUNDIGE STUDIËN.

<i>h. t. l.</i>				<i>Kol.</i>			
Inf.	Cav.	Art.	Genie.	Inf.	Cav.	Art.	Genie.
6	1	2	1	3	1	1	1
10				6			

INTENDANCE STUDIËN.

<i>h. t. l.</i>	<i>Kol.</i>
3	3

Het aantal aspiranten bleef meestal beneden het aantal open-
gestelde plaatsen, en slechts *bij hooge uitzondering* konden enkele
aspiranten, wegens gebrek aan plaatsen, niet worden toegelaten.